

A Nádor utca-akció

1989–90-ben Magyarország és az egész közép- és kelet-európai térség politikai viszonyaiban radikális változások következtek be. Sokféle folyamat zajlott párhuzamosan, feldolgozásuk inkább csak elkezdődött, mint lezárult. Immár a múlté az egykori államhatalom titkos küzdelme is saját, ideológiai ellenségnek tekintett állampolgárai ellen.

A Kádár-korszakban mindvégig üldözött Krassó György (1932–1991) –, akiről a *Célkeresztben* Krassó című Modor Ádám-kötet is szól, a jelen tanulmány eseményeire viszont már nem tér ki részleteiben – az 1989-es évhez a leginkább az utcanév-változtatási politikai happening révén kötődik, bár szerepe sokkal összetettebb. A kiszorulása a politika fősodrából három fő okra vezethető vissza. Az első: Krassó György az állambiztonsági szolgálat célkeresztjében állt, és lépéseit folyamatosan akadályozták. Krassó 1984/1985-ben rendőri felügyelet alatt állt, majd nyugati útlevelet kapott, és politikai menekültként Londonban maradt. 1989 júniusában, Nagy Imre újratemetésére tért vissza Budapestre, megfigyelése pedig folytatódott. A legradikálisabb ellenzékieknek minősítették. A második: Krassó a háromoldalú kerekasztal-tárgyalások egyetlen ellenzéki csoportjához sem tartozott. Egy negyedik oldalként szeretett volna fellépni, amihez ellenzéki részről sem kapott támogatást. Így hozta létre az utca pártját. A harmadik: a magyar médiában kialakult kedvezőtlen Krassó-kép volt. Meglehet, hogy Krassó annak érdekében, hogy elérje a hírközömböt, provokatívan cselekedett, meglehet, hogy túlértékelte a magyar társadalom mozgósíthatóságát, meglehet, hogy igazságkeresése politikailag járhatatlan út volt, de törekvései őszinteségét csak halála után méltatták.

Krassó Magyar Október Pártja

Krassó saját pártot alapított, a Magyar Október Pártot (MOP), amely ténylegesen 1989. június végén alakult, de bejegyzésére csak a párttörvény hatálybalépése után került sor, 1990 januárjában. A bürokratikus hercehurca inkább csak anyagiakban érintette a párt működését, amit Krassó a fejébe vett, azt véghez is vitte.

A párt legfőbb jellemzője az akcionizmus volt. Leginkább ezt tudta megvalósítani kitűzött céljai közül. Nemcsak a program szintjén deklarálta a Magyar Október Párt a kommunistaellenességet, hanem politikai cselekvésük is erre koncentrált. Az első akciójuk, az utcanév-változtatás, pozitív értelemben volt emlékezetes, az utolsó pedig 1990 tavaszán, a választásokkal egyidejű Kossuth téri „sátorozási” akció, a tiltakozás az ajánlószelevények ellen, már sokkal megosztóbbra sikeredett. Abban a közel egy évben, amelyben a párt aktív volt, még számos más akciót szerveztek. Tagtoborzással egybekötött zsíroskenyér-osztást Csepelen és Újpesten, augusztus 20-i népszínmű-előadással egybekötött ünneplést a Városligetben, megemlékezést a forradalomra a Corvin-közből, Münnich-szobor-döntést a Belvárosban. A Clark Ádám téren található vörös csillag alakú virágágyást is meg akarták szüntetni, de a Belügyminisztérium utasítására a kertészek meglőzték őket.

A Magyar Október Párt egyik legfontosabb és sikerrel végződő akciója a Budapest V. kerületében található Münnich Ferenc utca Nádor utcává való visszakeresztelése volt. Nyugat-Európában Krassó György elsajátította az utcai demonstrációval való politikai nyomásgyakorolás modelljét. Magával hozta és változó körű szimpatizánsaival, a pártja égisze alatt, határozottan állt ki az utca átnevezéséért.

Politikai akcióikban társult a verbális radikalizmus és a nyugatias performance. Senki hatalmát sem veszélyeztették, nem tudtak tényleges alternatívát sem kínálni, de rámutattak bizonyos visszasságokra.

Az akcionizmus a művészetből indult. Az utcai demonstráció, amely fejlett democráciákban vagy átmeneti időkben a szimpátia kifejezésének, a figyelemfelhívásnak, a befolyásgyakorlásnak az eszközeként működik, nem szükségszerűen éri el az akcionizmus szintjét. A Magyar Október Párt tiltakozásai viszont összekapcsolták a politikumot a

művészettel. Nem véletlenül választotta az Inconnu művészcsoporth¹ tiszteletbeli tagjának Krassót. Az Inconnu az 1980-as években kifejlesztette a liberalizálódó magyar szocializmus idején a képzőművészetbe burkolt politikai véleménynyilvánítást. Magánlakásokban szervezték a kiállításukat. Nem kellett eltüntetniük a művészeti alkotásaikat, mert a rendőrség a házkutatás során már előre begyűjtötte a kiállítani szándékozott darabokat, és a közönség számára meghirdetett időpontban már nem voltak a helyükön. A konzekvenciák nem voltak elviselhetetlenek, életveszéllyel, börtönnel nem kellett számolni, egzisztenciális bizonytalansággal és anyagi jellegű kárral annál inkább. A Magyar Október Párt szervezésében az utcaátnevezés kapcsán az utcán folyt ugyanaz a típusú játék, az eltüntetés.

A politikai happeningsorozat tisztán megfogalmazott antikommunizmust kínált. Krassó és pártja radikális, kompromisszummentes politikai változást szorgalmazott, tiltakozott a politikai megegyezések és háttéralkuk ellen. Az akciójuk közben tapasztalt akadályok – állambiztonsági szervek általi megfigyelés, részleges sajtócenzúra, politikai indíttatású szabálysértési eljárás – mind azt támasztják alá, hogy módszeresen el akarták őket lehetetleníteni. A szokatlan utcai akcióikhoz valódi társadalmi támogatottsággal nem rendelkeztek, a jelentések arról számoltak be, hogy a járőrelők közömbösen figyelték az akcióikat. Az 1989-es politikai újrarendeződés, úgy látszik, nekik nem sok újat hozott.

A Magyar Október Párt utcanév-változtatási akciója szerves része volt Krassó György 1956-os forradalom által meghatározott politikai felfogásának, tartalmilag ugyanazt mondta, mint 1983 decemberében az illegálisan megjelenő *Hírmondó*-ban: Münnich Ferenc és Kádár János a felelős a forradalom tragikus kimeneteléért és a megtorlásért, Nagy Imre és az összes többi halálraítélt kivégzéséért is. A politikai helyzet időközben rengeteget változott. 1983-ban nagyot robbant a szamizdat interjú² híre, mert a Szabad Európa Rádió többször sugározta, de megjelent angol és francia nyelven is, és Krassó rendőri felügyeletet kapott érte. 1989-ben viszont már utcára lehetett vinni az üzenetet, a hatalom gyenge volt, de Krassó és köre még mindig szállka volt azok szemében, akik titokban hatalmuk átmentésén dolgoztak és politikai visszarendeződésben gondolkodtak.

Miért a Münnich Ferenc utca?

Az utca kiválasztásában egyszerre kaptak szerepet a személyes, a stratégiai és a politikai okok. A személyes ok az volt, hogy Krassó György a Nádor utca 19-ben nőtt fel, itt tartóztatták le 1956-ban, szabadulása után egy ideig szintén ott lakott, majd Londonból ugyanoda tért vissza, a barátja lakásába.³

A Magyar Október Párt székházat nem kapott, ezért véglegesnek bizonyuló „ideiglenes irodája” ebben a lakásban működött. A párt minden szórólapján, hivatalos beadványán szerepelt a lakcím, nyilván zavaró volt, és célszerűnek találták megváltoztatni.

A kiválasztott utca ugyanakkor fontos utcája a Belvárosnak, a Parlamenttől indul, közben megszakítja a Szabadság tér, ahol akkor még helyet kapott a Magyar Televízió székháza, de a Belügyminisztérium hátsó oldala is ott van, és a Dunára néz. Nagyon látványos politikai akciót lehetett szervezni a jó helyen levő utcában. Krassóék ezt át is látták és stratégiailag ki is használták.

A személyes indíttatás és a stratégiai megfontolás tulajdonképpen mellékes a tartalomhoz, a politikai üzenethez képest. A Nádor utca nevének visszaadása tökéletesen megjelenítette Krassó és pártja kommunizmussal való szembenállását és céljukat, hogy annak még az írmagját is eltüntessék.

Münnich kikerülhetett volna a védelmezett kommunisták köréből, ha a Münnich Ferenc Társaság a kerekasztal-tárgyalások harmadik oldalának nem lett volna az egyik résztvevője. Erről az oldalról mondta Krassó, hogy az MSZMP-től is balra állnak, amivel szemben létre akarta hozni a negyedik oldalt, a politikai egyensúly kialakítása végett. Tartott a visszarendeződéstől, amivel a hatalom-visszaszerzés szempontjából igaza lett, mert egy választási ciklussal később az MSZP nyerte a választásokat, ő ezt viszont már nem érte meg, másrésztől nem lett igaza, mert a kommunista egypárti diktatúra nem tért vissza.

De ki volt Münnich Ferenc? Münnich Ferenc (1886–1967) keményvonalas kommunista politikus volt. A Magyar Október Párt „Ki kell és ki nem kell a kommunistáknak?” című szórólapján a következő Münnich Ferenc-életrajz szerepelt: *„Szovjet állampolgár. 1917-től a kommunista párt tagja, 1918–1919-ben a budapesti vörös terror vezető alakja, majd fegyveres, külföldi akciók szervezője, 1922-től 1945-ig a Szovjetunióban él, közben álnéven a spanyol polgárháborúban a nemzetközi brigád vezetője. 1946-tól 1949-ig budapesti rendőrfőkapitány, azután moszkvai nagykövet. 1956-ban Nagy Imre második kormányának belügyminisztere (1956. október 27.- november 3), november elsején átszökik az oroszokhoz, november 4-től a Kádár-kormányban a fegyveres erők és közbiztonsági ügyek minisztereként ő irányítja a magyar hazafiak elleni véres megtorlást. Később miniszterelnök lesz, aztán államminiszter.”*⁴ Münnich Rajk László 1956. október 6-i újratemetésekor szókimondó beszédet tartott, ami szerepet játszott abban, hogy bekerült Nagy Imre forradalmi kormányába. A radikális antikommunista Krassó Münnichet a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányban való részvételéért gyűlölte, amely a forradalmat elárulta, ezen véleményét a bíróság előtt is hangoztatta, egyrészt mert korai letartóztatása után nem tudta, hogy kint az események milyen irányt vettek, másrészt mert ez volt a mély meggyőződése, ami mellett szabadulása után is, annak minden hátránya ellenére, kitartott.

A Nádor utca 1968-ban, Münnich halála utáni évben kapta az új nevét. Krassónak tudomásom szerint nem volt személyes konfliktusa Münnich Ferencsel, de elfogadhatatlannak tartotta, hogy utcát neveztek el a megtorlás egyik fő felelőséről. *„A Nádor utca 1858-ban kapta a nevét, 1911-ben átmenetileg a Falk Miksa nevet viselte, a védettséget a név régisége nem indokolja (...). A védett utcákról (...) legutoljára 1967 augusztusában készült [...] összeírás. Akkor 140 védett utcanév volt, de személynév nem került a listára. Münnich Ferencről valószínűleg azért nevezték el a Nádor utcát, mert az a belügyminisztérium egyik frontján húzódik. Tartalmilag nem lehet kifogás ellene, mert tevékenysége kötődik a helyhez.”*⁵

Abban, hogy Münnichről utcát neveztek el, valószínűleg szerepet játszott az is, hogy Münnich második felesége mindent megtett annak érdekében, hogy férje emlékét életben tartsa. 1989. július 17-én özvegy Münnich Ferencné⁶ a Kossuth Rádióknak interjút adott, és többek között ezeket mondta férjéről: *„Az NKVD munkatársa volt. [...] Hruscsov százszázalékosan tudta, hogy Münnich az ő emberük, a szovjetek embere. [...] 1956. október 25-én a férjemnek az volt a véleménye, hogy a tömegbe kell lövetni. [...] Őt sztálinistának bélyegezték akkor, október 25-én az Akadémia utcai pártközpontban. És moszkovitának nevezték. [...] Én ma sem – mint özvegye – nem tagadom meg, hogy a szovjetek embere volt, de a legnagyobb magyar hazafi.”* Ezeket az idézeteket Krassó gyűjtötte össze és terjesztette, mert megerősítve látta általuk saját álláspontját.

Krassó György Münnich Ferenc magyar hazafiságáról szöges ellentétes véleményt vallott, mint az özvegy, nem csoda, hiszen már 1956. november 15-én letartóztatták, első fokon hét, másodfokon pedig tíz év börtönbüntetést kapott államellenes szervezkedésért. 1963-ban amnesztiával kiszabadult ugyan, de így is hat és fél évet ült, mondhatni, a legszebb éveit vették el, és utána is állandóan összeütközésben volt a kommunista hatalommal, míg 1985-ben Londonba nem távozhatott. Üldöztetéséért, melynek legfőbb oka, hogy nem volt hajlandó 56-ról hallgatni, két embert tartott felelősnek: Kádár Jánost és Münnich Ferencet.

A Magyar Október Párt akciójának a politikai üzenete az volt, hogy Münnich Ferenc neve összefort a szovjet birodalom szolgálatával és az 1956-os forradalom utáni megtorlásokban játszott gyászos szerepével, és ezért vissza kell állítani a történelmi Nádor utca elnevezést.

A megfigyelési akták

Krassó és köre operatív figyelése nem kifejezetten az utcaátnevezési akcióval függött össze. Az állambiztonsági szervek Krassó elszántságát és szervezőképességét már jól ismerték. *„Június közepe óta többször jelentettünk arról, hogy a Nagy Imre temetésére hazaérkezett Krassó György egy új, '56-os pártot szervez. [...] Krassó nyíltan hangoztatott célja, hogy az alakuló pártba azok tömörüljenek, akik a jelenleginél – beleértve az SZDSZ és az MDF követeléseit is – radikálisabb változásokat sürgetnek. Konceptiója szerint a párt kifejezetten 56-os*

hagyományokhoz nyúlna vissza. Követelné többek között a szovjet csapatok azonnali és feltétel nélküli kivonását, a szabadságjogok teljes biztosítását, a néphatalom érvényesülését és az új gazdasági és életszínvonal-politika bevezetését.”⁷

Az, hogy a Nádor utca nevének visszaadása viszonylag pontosan visszakövethető, az állambiztonsági forrásoknak is köszönhető. A titkosszolgálati módszerekkel gyűjtött anyag, megfelelő kritikus olvasat mellett, értékes, Krassó Györgyre és pártjára vonatkozóan pedig bőséges is. Kiegészíti a korabeli sajtóban megjelenteket, azokhoz háttér-információkkal szolgál. A Magyar Október Párt utcanév-változtatási akciójának történeti rekonstrukciója ezért az állambiztonsági szolgálat által gyűjtött anyagra is támaszkodik. Az eseményekről keletkezett jelentéseket a rendőrség készítette feladata, a rendfenntartás végzése közben. A rendőrség a Belügyminisztérium, a belső elhárítás meghosszabbított kezeként működött, kereste a beavatkozás lehetőségét, és célja az akadályozás volt.

Az ún. Dunagate-botrányal⁸ szűnt meg a Belügyminisztérium III/III-as Csoportfőnöksége és a BRFK összefonódása, addig belügyminiszteri szintű politikai felhatalmazással a Kádár-korszak titkosszolgálati gyakorlata változatlan formában működött. A Magyar Október Pártra vonatkozó iratanyag⁹ arról tanúskodik, hogy Krassót 1989. október végéig folyamatosan megfigyelték. Többféle magyarázat kínálkozik, hogy miért csak eddig az időpontig tették. A legvalószínűbb, hogy a később keletkezett anyagok meg lettek semmisítve, ezért nem található meg.

A Budapesti Rendőrfőkapitányság III/III Osztálya külön dossziét nyitott az utcaátnevezéshez kapcsolódó demonstrációsorozatról.¹⁰ Az 1989. július 14. és augusztus 1. közötti időszakban vezették, a Magyar Október Párthoz kötötték és archiválva 72 lapot tartalmaz. Nemcsak jelentések és feljegyzések, hanem újságcikkek, szórólapok és eredeti karton Nádor utca névtábla is található benne. A kutatott anyagból viszont hiányzik a borítékból a 41 darab fotó, és nincsenek meg a hangfelvételek és videoanyagok sem, bár a jelentésekből egyértelmű, hogy készültek.¹¹

A gondos adatgyűjtés arra szolgált, hogy szükség esetén napi operatív jelentésben felterjesszék az információkat, és válaszlépéseket eszközöljenek ki. Ebben a jó kéthetes időszakban az akciók nyolc alkalommal érték el a napi operatív jelentésbefoglalás szintjét,¹² ebből hat napon át első, vagyis legfontosabb helyen szerepelve. A döntés, hogy a BRFK szabálysértési eljárást kezdeményez velük szemben, már 1989. július 20-án, tehát egy héttel az akció megkezdését követően megszületett, és a peren kívüli eljárást 1989. július 31-én le is folytatták.

Az utcai akciókkal a BRFK III/III Osztálya foglalkozott, személy szerint Cirkos Tibor rendőralezredes osztályvezető, illetve Sági József alezredes, a III/III-A osztály vezetője. A figyelőszolgálatot a BRFK III/III-D alosztály végezte, amit Somlai Ferenc rendőrőrnagy alosztályvezető irányított. A jelentések elkészítése Novák József rendőrszázados (BRFK III/III-B alosztály, tájékoztatási osztály) feladatköre volt. A jelentések négy példányban készültek, megkapta a Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnöksége,¹³ a Budapesti rendőrfőkapitány,¹⁴ az állambiztonsági szolgálat helyettese,¹⁵ egy példány pedig a BRFK III/III. Osztályon maradt. A BRFK V. kerületi rendőrkapitányságához tartozott az ügy, az utasításokat a BM III/III. Csoportfőnöksége¹⁶ adta. Az intézkedésekről a napi operatív jelentésekből lehet tudomást szerezni. Arra, hogy a belügyminiszter vagy a még hatalmon levő állampárt beavatkozott volna, semmilyen utalás nincs.

Az utcanév-változtatási akció előzményének tekinthető a „radikális ellenzék” 1983. december 12-re tervezett budapesti tüntetése Nagy Imre volt villája elé.¹⁷ Napi operatív információs jelentés számol be arról, hogy az emléktábla elhelyezésén kívül a régi utcanév visszaállítását is tervbe vették. A dokumentumból sem a Csongrád megyei titkos hírforrásként említett személy kiléte nem derül ki, sem az, hogy az akciót végül a BM III/III csoportfőnöksége akadályozta-e meg, de bizonyítja, hogy volt ilyen próbálkozás. Krassó valószínűleg benne volt a szervezésben, mert az ő személyi dossziéjából került elő az információ. És hozzátartozott a „radikális ellenzék”-hez, velük ugyanis külön alosztály foglalkozott, a BM III/III-4-a.

A döntés az utcanév-változtatásról és az első nap

A Magyar Október Párt 1989. június 27-én alakult meg. Július 9-én a Jurta Színházban tartották nagygyűlésüket. A kezdeti lendülettel indult az utcanév-változtatási akció is. Az 1989. július 10-i választmányi ülésen hozták meg a döntést, hogy a Münnich Ferenc utcát „jelképesen visszakeresztelik” Nádor utcává. Ők maguk tehát a visszakeresztelés kifejezést használták.

Az akciót 1989. július 14-én 16 órára időzítették az utca Kossuth térhez közeli, Ságvári téri végéhez, a mai Vértanúk teréhez. A demonstrációt nappalra szervezték, hogy minél nagyobb visszhangot váltson ki. Céljuk a feltűnés keltése volt: látványos akciót akartak. A helyet úgy választották meg, hogy nagy legyen a tömeg, az M2-es metró Kossuth téri kijáratát és az V. kerületi házasságkötő terem közelségét találták a legmegfelelőbbnek. Az eredeti terv az volt, hogy a Münnich Ferenc utca névtáblákat keresztbe piros csíkkal leragasztják és alá saját készítésű karton Nádor utca táblákat helyeznek el.¹⁸ Folytatásra nem is gondoltak.

A BRFK III/III. Osztályához érkezett jelentés beszámol az utcanév-változtatási akció 1989. július 14-i operatív biztosításáról, amely a tervezettnél megfelelően 15 órától lett végrehajtva. A Münnich Ferenc u. 19. szám alatti lakóépületből tíz perccel négy előtt létrával egy kb. 40 fős csoport indult el. Az utca Parlamenthez legközelebb eső háztömbjénél Krassó György maga ment fel a létrára és ragasztotta le átlósan piros szigetelőszalaggal a Münnich Ferenc utcanévtáblát, majd felszögelte a Nádor utca papírtáblát. A táblacserét taps fogadta, amelynek intenzitásából a megfigyelők megpróbálták felmérni, hogy mennyi az aktív résztvevő, és mennyi csak az utcán sétáló érdeklődő. Az összegyűlt körülbelül 80 főből 50-60-ra becsülték az aktív résztvevők számát. Nem volt nagyon magas a részvétel, de a dolog nem is fűlt érdektelenségbe.

Krassó demokratikus szellemiségéből következett, hogy a táblacserét nem egymaga hajtotta végre, csak az első helyen, aztán minden sarkon másvalaki. A róla készült fénykép, piros pólóban, elhíresült, de nem szabad elfelejteni, hogy másokat is engedett érvényesülni. Talán ennek a hozzáállásának volt köszönhető, hogy követőkre, segítőkre talált.

Az akció befejeztével Krassó felment a létrára, és rövid beszédet intézett az állítólag 40-45 főre csökkent közönséghez. Megköszönte részvételüket, és összefoglalta Münnich Ferenc életpályáját, kiemelte az 1956-os forradalom utáni megtorlásban játszott szerepét Kádár János társaként. Az akció végetértével egyesek visszamentek a MOP ideiglenes irodájába, végül pedig mások végignézték a kicserélt utcanévtáblákat, végül pedig a Kerepesi temetőbe indultak.

Az állambiztonság emberei szolgálati kocsival szintén bejárták az útvonalat, és megállapították, hogy 27 saroképületen 29 új névtáblát helyeztek el. A Fővárosi Tanács, a Közterületfenntartó Vállalat és a rendőrség részéről sem történt intézkedés az utcanév-változtatási akció első napján.¹⁹ Az eseményt 3-4 videóval és fényképezőgéppel rögzítették. Többek között a belügyminisztérium megbízásából is. A BM az akcióban részt vevő, általuk ismert, következésképpen politikai szempontból veszélyesnek ítélt személyek azonosítását is elvégezte.

Az újonnan elhelyezett névtáblákat később eltávolították, ami okot adott a MOP-nak és szimpatizánsainak arra, hogy utcai akciójukat folytassák. A Nádor utca névváltoztatási akció kezdete tehát kevéssel megelőzte a Kádár János temetésével egy időben szervezett tiltakozást. Az akció időtartama alatt terjesztett „röpcédulák” egyike, amiből a jelentéshez is csatoltak, a Magyar Radikális Párt felhívása volt, és a kapcsolódó akcióhoz való csatlakozásra invitált.

Az első kapcsolódó akció: koszorúzás a 21-es parcellánál Kádár János temetésével egy időben

Utólag nem állapító meg egyértelműen, hogy melyik ötlet volt a korábbi, a Magyar Radikális Párt (MRP) Kádár János temetésével egyidejű koszorúzási vagy a Magyar Október Párt utcanév-változtatási terve. Mindenesetre az utcaátkeresztelésről és a koszorúzáshoz való csatlakozásról a MOP ugyanazon az ülésén határozott, 1989. július 10-én. Münnich Ferencnek

nem volt különösebb aktualitása, sem évfordulója. Kádár János viszont 1989. július 6-án halt meg és 1989. július 14-én temették. Az ízig-vérig forradalmár Krassó György számára az időzítésnek történelmi konnotációja is lehetett, a francia forradalom kitörésének évfordulója.

Bihari Tamás újságíró megkérdezte Krassótól, hogy véletlen-e, hogy első akciójuk egybeesett Kádár temetésének napjával. Krassó azt állította, hogy nem szándékos volt az időzítés, de „*így jelképes is, amit csináltunk, hiszen Kádárral a nevével fémjelzett politika is sírba szállt*”.²⁰

A napi operatív jelentésekben egy nappal korábban jelent meg az információ a Kádár János temetésével egy időben tervezett demonstratív jellegű kegyeleti megemlékezésről, mint az utcanév-változtatási akcióról. A kockázata is magasabb volt, ugyanis a Kerepesi temető 21-es parcellája, ahová 1956-ban a forradalomban elesetteket elföldelték, mintegy 30 méterre esik a Munkásmozgalmi Panteontól, ahol Kádár sírhelyét kijelölték. Azáltal, hogy a Rózsa Mihály²¹ vezette Magyar Radikális Párt²² akciójához a VOX Humana Kör²³ és a Magyar Október Párt is csatlakozott, a biztonsági kockázat tovább emelkedett.²⁴ A BM III/III-as csoportfőnöksége intézkedett, hogy a magas rangú külföldi és magyar állami vezetők védelme érdekében a biztosított kordonon belülré az állambiztonsági szervek beépített emberei se léphessenek be, attól tartva, hogy a demonstrálók majd követik őket. Az utasítás arra enged következtetni, hogy a tüntetés résztvevői között voltak beépített személyek, ügynökök és civil ruhás belügyesek, kilétük máig sem tisztázott.

A Magyar Október Párt maximális toleranciát tanúsított Kádár temetésének az ügyében. Különbséget tettek a rendszer és annak vezetője között. A rendszert megtestesítő személytől sem vitatták el a kegyeleti aktust. A Magyar Október Párt július 10-i választmányi ülésén megfogalmazódott, hogy a demonstrációval „*nem akarnak Kádár ellen tüntetni*”, ők fél hatkor „*csak megkoszorúzzák az '56-os egyetemista mártírok sírjait*”.²⁵ Az információt ellenőrzöttnek minősítették, tehát valamilyen módon rögzíthették.

Kádár temetésével kapcsolatban az operatív jelentés megjegyzése szerint „*a FIDESZ választmánya a kezdeményezést elítélte, de a csoportok szabad belátására bízta, hogy csatlakoznak-e a demonstrációhoz*”.²⁶ A Fidesznek voltak olyan csoportjai, például a Fidesz Radikális Frakciója, ami nevében a párthoz kötődött, de tagjai Krassó köréhez álltak közelebb.²⁷

Ötletelés szintjén a „*MOP Választmányi ülésén felvetődött, hogy József Attila Münnich Ferenc mellé van temetve, és most, hogy Kádár Jánost is oda temetik, az állapot »tarthatatlanná« válik, »ki kell szabadítani a költőóriást*». Elhatározták, hogy a temetés idején „*védő őrizetet*” állítanak sírja mellé.²⁸ József Attila védelmét természetesen csak szimbolikus tettnek szánták és végül nem is valósult meg.

A Magyar Radikális Párt demonstratív koszorúzásra szóló felhívását 1989. július 14-re virradó éjszaka „*Budapesten az EMKE²⁹ aluljáróban és a keleti pályaudvar Metro aluljárójában*”³⁰ kiragasztották. A felhíváson csak a Magyar Radikális Párt neve szerepelt, tehát ennek az akciónak a szervezője nem a MOP volt. Ezt az is megerősíti, hogy a felhívást kézzel írták, miközben Krassóék profik voltak a sokszorosításban. Kádár temetése 17 órakor kezdődött, a Magyar Radikális Párt felhívása³¹ 17.30-ra szólt. A gyülekező a Keleti pályaudvar metrókijáratához volt meghirdetve. A rendőrség a találkozó idején többeket igazoltatott, a párt vezetőjét is, talán megfélemlítés céljából, de végül mindenkit továbbengedtek.

A Magyar Radikális Párt 12 tagja Kádár János temetésével egy időben egy fejfát és két koszorút helyezett el a 21-es parcellában, de „*látva a nagy tömeget nyílt, durva provokációt nem mertek megkísérelni, jelenlétük csupán az előre tervezett koszorúzásra szorítkozott*”.³²

A dossziéból kiolvasható,³³ hogy a tulajdonképpeni koszorúzáskor a Magyar Október Párt tagjai nem voltak a helyszínen. Az utcanév-változtatási akciójuk 16.05-kor kezdődött, 17.50-kor ragasztották át az utolsó Münnich Ferenc-utcatáblát, és 17.52-kor a József Attila utcai saroknál a létrán állva Krassó kb. 3 perces beszédet tartott, aztán „*egy kb. 35 év körüli, vékony testalkatú nő³⁴ ment fel a létrára és felszólította a jelenlévőket, hogy vegyenek részt a Mező Imre úti temetőbe³⁵ szervezett koszorúzási akciójukon. [...] 18.10 órakor elindultak és*

végig nézték az általuk elhelyezett táblákat. [...] személygépkocsikkal, illetve tömegközlekedési eszközökkel”³⁶ elindultak aznapi tiltakozásuk második helyszínére. Legkorábban 18.30-kor értek a 21-es parcellához. Négy személygépkocsi rendszámát őrzik a jelentések, nyilván mindenki nem tudott beszállni. Krassó Györgynek szokása volt késni, nem volt ez kivételes eset. Ily módon kinyilvánították Kádár-ellenes álláspontjukat, viszont elkerülték a konfrontációt.

Krassót a Kerepesi temetőből való távozása után a Keleti pályaudvar előtti kerengőben nyugati újságírók meginterjúvolták, amiből a megfigyelők az akció jól szervezett voltára következtettek.³⁷ De inkább csak arról lehetett szó, hogy Krassó a nyugati sajtó által ismert személyiség volt, és adtak a véleményére.

Az utcanév-változtatási akció folytatódik

A Magyar Október Párt az utcanév-változtatási akcióját 1989. július 17-én, 19-én, 22-én, 24-én, 25-én, 26-án és 27-én megismételte. A dokumentumok alapján talán még jobban kirajzolódnak a történetek, mint azt az események alatt látni lehetett. 1989. július 17-én, az akció második napján sem volt magasabb a résztvevők száma, azt viszont elérték, hogy megjelenjenek a sajtó képviselői.³⁸ Sajtófelhívásuk nem került el a BM III/III-as Csoportfőnökség figyelmét sem. A napi operatív jelentések azt sugallják, hogy Krassó és pártja radikalizálódik³⁹ a demonstráció szovjetellenes jelleget ölt, vagyis külpolitikai szempontból veszélyes, és a járókelők sem szimpatizálnak vele. Kemény, határozott fellépésre keresnek okot, és az utcanévtáblákat újra eltávolíttatják.

Az utcanév-változtatási akció harmadik napja – 1989. július 19. – csúcspontnak vagy fordulópontnak tekinthető: 80 fő fölötti, vagyis a legmagasabb a demonstrálók száma, három beszéd is elhangzik, az utcatáblákat tönkreteszik, hogy ne lehessen könnyen pótolni, a rendőrség beavatkozik.

A rendőrség közbelépésének spontán volta a dokumentumok alapján megkérdőjelezhető. A napi operatív jelentés⁴⁰ azt bizonyítja, hogy az akció megkezdése előtt tudták, hogy Krassónak szándékában állt tönkretenni az utcanévtáblákat. A még aznap elkészült feljegyzésből kiderül, hogy a 17 órára meghirdetett demonstrációra 17.05-kor kikerkezett közbiztonsági parancsnok már az első helyszínen hangosbeszélőn figyelmeztette név szerint „Krassó Györgyöt, Bánlaki Józsefet és Rózsa Mihályt cselekményük abbahagyására, mivel az az 1989. évi III. törvénybe ütközik”.⁴¹ A második felszólítás a Szabadság téren hangzott el. Nem engedelmeskedtek. Az akciójukat folytatták. A Münnich Ferenc-utcatáblát piros festékkel lefújták, a saját készítésű Nádor-utcatábláikat pedig ráragasztották.

Az eseményen részt vett többek között Nagy Jenő, Bouquet Gábor, Bogád Antal és fia, Bogád Zoltán, valamint Kenedi János is. Rácz Sándor és Pákh Tibor is jelen volt, az ő nevüket nem a feljegyzés, hanem a napi operatív jelentés tartalmazza. Pákh Tibor, Krassó és Rózsa Mihály mellett még beszédet is mondott a végén a létra tetejéről. Philipp Tibor nevét mindkét helyen említik. A felszólított három személy szervezőként volt számon tartva. Ellenük a BRFK szabálysértési eljárást indított.

A demonstráció ideje alatt Krassó György és Nagy Jenő a MOP „Alapító Nyilatkozat”-át⁴² és a MOP Felhívása kezdetű, az MSZMP Budapesti Bizottsága július 9-ei sajtófelhívása elleni tiltakozást⁴³ osztogatta, melyben nemtetszésüket fejezték ki, hogy október 23-án a szocialista párt meg akar emlékezni az '56-os eseményekre. Néhány darabot kiosztottak megbízhatónak ítélt személyeknek a Szabadság című „sajtótermék”-ből is, amelyen az alábbi kéziratos felirat szerepelt: „Kádár a jellemtelen képmutató. Magyarország törvénytelen bitorlója. Elárulta országunkat és csódba juttatta azt. Számúzta az elitértelmiséget. A történelem meghamisítója”.⁴⁴ A demonstráció végén nem azonosított személy a „Mit mondanak az elvtársak? Ki a felelős '56-ért?” címmel⁴⁵ néhány plakátot terjesztett, rajta Sztálin, Rákosi Mátyás, Grósz Károly mellett Kádár János egy szovjet tank vezetőfülkéjében ülve volt látható. Nagy Imre képe alatt „Nem haltam meg!” felirat, legalul pedig „Nincs csönd a 301-es parcellában”. Középen kopjafa. Összegyűjtötték és a BM feljegyzéséhez mellékeltek mind a négy típusú szórólapot.

1989. július 22-én a Magyar Október Párt nem szervezett a korábbihoz hasonló létrás utcanév-változtatási akciót, ami nem jelentette azt, hogy aznap teljesen passzívak lettek volna. De nem volt bejelentett tüntetés, amit a rendőrségnek biztosítania kellett volna. Az V. kerületi Rendőrkapitányság ügyeletét a rendőrség értesítették,⁴⁶ hogy ismeretlen személyek plakátokat ragasztottak, illetve fehér festékekkel Nádor utca feliratokat festettek fel a Parlament irányából végig a Münnich Ferenc utca – Zrínyi utca keresztezédségig mindkét oldalon. A házak falára igen erős ragasztóanyaggal kétféle⁴⁷ plakátot helyeztek el, összesen 50 db-ot. Legalábbis ezt állapították meg utólag az V. kerületi Rendőrkapitányság helyszínelői, valamint azt, hogy a Zrínyi utcánál, az egykori BM Klub épületénél a rendőrt ábrázoló szobor mögötti falra fehér festékekkel „A haza árulója” szöveget írták. A rendőrség mindent dokumentált, majd a plakátok egy részét és a falfestést eltávolíttatta. Az intézkedő járőrt két személy kérdőre vonta, amiért a plakátjaikat és felirataikat eltávolították, ezért őket igazoltatták. A további 5 főt a rendőrök nem tartották szükségesnek igazoltatni. Valamelyikük megkísérelt a rendőri intézkedésről nyilatkozatot kérni a Szabad Európa Rádió számára, de azt a választ kapta, hogy forduljon a BM sajtóosztályához.⁴⁸

1989. július 24-én, az utcanév-változtatási akció negyedik napján a MOP és a MRP aktivistái érintetlenül hagyták a hatóságilag kihelyezett táblákat, és nagyjából fejmagasságban sablon használatával festették fel a Nádor utca nevet. Akciójuk során az egész útvonal hosszában felragasztották plakátjaikat, a maradék lapokat pedig járókelők között osztogatták. Egy aktivista az utca minden épületének a falára kb. tízcentis betűkkel felírta a Magyar Október Párt nevét, többek között a Belügyminisztérium építési palánkjára is. Az ismeretlen szovjet katona szobra mögötti falra visszaírták „A haza árulója”, a szemközti ház homlokzatára pedig a „Le a kommunizmussal – Magyar Október Párt” szöveget.

Rendőri intézkedésre nem került sor, de kisebb szóváltásra igen. Ugyanis a belügyminisztérium épületének a falára ragasztott plakátokat két kormányőr azonnal leszedte és összegyűrtte. A kormányőr és a tiltakozók közötti vita közepette az is elhangzott, hogy a falra majd akkor nem írnak semmit, ha az épületen szerepelni fog a rendeltetésére utaló megnevezés,⁴⁹ mármint ha titkosszolgálatnak hívják. Aznap huszonhat résztvevője volt az akciónak.

1989. július 25-én,⁵⁰ az utcanév-változtatás ötödik napján a MOP és MRP aktivistái közösen és ismételten az utcára vonultak. Betűsablon felhasználásával fejmagasságban szinte minden épület falára felfestették a Nádor utca nevet. Az MTV székházára, a BM ORFK épületére és a Zrínyi utca – Münnich Ferenc utca sarkánál a páratlan oldalon, tehát három helyen, szabad kézzel írták fel a Nádor utca nevet. A résztvevők létszáma a végére lecsökkent 15-17 főre, de az elején sem voltak sokkal többen.

1989. július 26-án,⁵¹ az utcai akciósorozat utolsó napján, mindössze tizenhárman voltak. Tevékenységük az időközben eltávolított röplapjaik és plakátjaik pótlására terjedt ki. A belügyminisztérium épületénél lévő állványzat kerítésére „Magyar Október Párt” szöveget festettek. Aznap rövidebb volt az akció, mert a MOP ülést⁵² tartott. Az egyik napirendi pont témája az utcaátnevezések kérdése volt. További 26 számukra elfogadhatatlan utcanévet írtak össze, és döntöttek arról, hogy a Fővárosi Tanácstól levélben fogják követelni, hogy Budapesten állítsák vissza a történelmi utcaneveket.⁵³

1989. július 27-én⁵⁴ az esti órákban Krassó György vezetésével a MOP négy aktivistája a járókelők között meghívót osztogatott a július 31-i szabálysértési tárgyalásukra. És osztogatták a Fővárosi Tanács elnökével közösen szerkesztett közleményüket is. A közlemény ily módon való terjesztésére azért volt szükség, mert a sajtó csak részben hozta le, és épp az aggodalmaikat nem tartalmazta.

A második kapcsolódó akció: „A haza árulója!” felirat felfestése

A Münnich Ferenc utca – Zrínyi utca sarkán lévő ismeretlen katona szobrát a jelentések hol rendőrszoborként, hol katonát ábrázoló szoborként említette, a Magyar Október Párt viszont következetesen ávos szobornak nevezte. 1989. július 22-én a szobor mögötti falra „A haza árulója!” szöveget⁵⁵ festették fel. Az éjszakai órákban észlelte az arra járőröző rendőr, és

rögtön jelentette az V. kerületi Rendőrkapitányság ügyeletének,⁵⁶ hogy az akció nem sokkal korábban történhetett. MOP-plakátokat is talált kiragasztva, és korábban is előforduló feliratokat, de a szobor mögötti felirat ezzel még nem volt hozzájuk köthető. A hatóság a feliratokat eltüntette, a MOP számítása, hogy az éjszakai akció eredményesebb lesz, nem jött be, sőt. Az ideológiai jelképek – műemlékek, szobrok, vörös csillagok – védelmével, meggyalázásuk dokumentálásával, az elkövetők felderítésével a kommunista diktatúra alatt kiemelten foglalkoztak. Az utcaátnevezési akció a demokratikus átalakulásba jobban beleillett, mint a politikai üzenetében azonos szoborfelirat. Az utcaátnevezés terén folyamatban volt egy jogszabályi változtatás, csak a MOP választotta politikai nyomásgyakorlási mód volt problematikus. Július 24-én az utcaátnevezési akció során a MOP aktivisták a szobor mögötti falra visszaírták „A haza árulója!” szöveget.⁵⁷ A sajtóközleményükből és az ismétlésből derült csak ki egyértelműen, hogy az ő művük.

A bejáratott mechanizmus beindult, a szobor mögötti feliratot úgynevezett átfestéssel hatóságilag megszüntették másodszer is, a többi felirat viszont csak részben lett eltávolítva, mert elfogyott a festék. A BRFK és a BM III/III-as osztályának a megfigyelései a MOP ügyében a szoborfelirat kapcsán értek össze, a belügyminisztérium és a rendőrség külön-külön foglalkozott vele. 25-én megint visszakerült a szobor mögötti felirat, amit a BM III/III Csoportfőnökség kérésére és felügyelete mellett már harmadszor távolítottak el a Közterületfenntartó Vállalat dolgozói.⁵⁸ Krassó György, a MOP vezetőjeként a *Magyar Hírlap*nak azt nyilatkozta, hogy akciójukat folytatják, sőt most már az említett rendőrszobor eltüntetését is követelik. 26-án a rendőrrjárőr jelenléte miatt Krassóék nem tudták pótolni az időközben eltávolított „ellenséges” feliratot.⁵⁹ Krassó kérte a szolgálatot teljesítő rendőrszázadost, hogy az „ávós” szobor mellé hadd fessék fel „A haza árulója” feliratot. Azt a választ kapta, hogy az rongálásnak számít, ezért a festéstől elálltak, de Krassó olyan megjegyzést tett, hogy „az évben 365 nap van és addig biztosan nem fogják őrizni”, majd a kezében lévő röplapot a falra ragasztotta, és továbbindult a József Attila utca irányába. 27-én egy MOP-aktivista⁶⁰ rendőri figyelmeztetés ellenére a „Gyilkosok” szöveget írta fel a szobor talapzatára filctollal, 2 centis betűkkel,⁶¹ aminek nem volt különösebb konzekvenciája, mindössze dokumentálták.

A Magyar Október Párt külön kiadványában magyarázta el, *Rejtélyek egy szobor körül*⁶² címmel, kifogását a Münnich Ferenc utca – Zrínyi utca sarki szoborról. Szerintük Budapest szívében annak egyik szégyene az öntelten pöffeszkedő ávós katonát ábrázoló szobor, amelyre kénytelenek feliratot festeni. De azt ugyanúgy eltávolították, mint az utcanévtábláikat. Ezért a párt vezetői úgy vélték, hogy nem történt rendszerváltás, mivel változatlanul a kommunista párt tartja kezében a hatalmat, és rendőrállam van.

A szabálysértési eljárás

Az a mód, ahogyan az utcanév-változtatást 1989. július 19-én végrehajtották, lehetőséget adott a hatóságoknak, hogy azt rongálásnak minősítsék. Tudatosan választotta Krassó ezt az utat. Akarta tudni, hogy meddig mehetnek el, hol van a tűréshatár. Sejtteni lehetett, hogy szorosan megfigyelik. Írásos hálózati jelentés mostanáig nem került elő. A szervekhez gyorsan eljutott információ részletessége és árnyaltsága viszont arra utal, hogy Krassó legszűkebb köréből származott. És messze nem csak az utcai akciókról szólt.

Az esemény másnapján már szerepelt a napi operatív jelentésben, hogy a BRFK az ügyben eljárást kezdeményez, tájékoztatták az MSZMP és a kormány vezetőit is. Két július 27-i és egy 28-i napi operatív jelentés kiemeli Krassó György vezető szerepét, ami megfelelt a tényeknek, de kezdettől fogva ugyanaz volt a helyzet, mégsem tulajdonítottak neki fontosságot. Ezeknek a jelzéseknek viszont nem lett politikai következményük, adatgyűjtési stádiumban maradtak.

Bihari Tamás interjúja⁶³ Krassó Györggyel és a Fővárosi Tanács osztályvezetőjével a jogi védekezés és támadhatóság lehetőségeit járja körül. Krassó bejelentési kötelezettség elleni érvelését, hogy az kulturális rendezvényre nem vonatkozik, kétségbe vonja. A kérdésére, hogy az ügyben milyen eljárás indítható, a jogi válasz: az utcanévtáblák megromlása kétezer forint értékhatárig szabálysértésnek számít, afölött már büntetőeljárás kezdeményezésére is van mód. A legolcsóbb, zománc utcatábla 2500–3000 forintba került. A belvárosban található

különleges utcatáblák ennél jóval drágábbak voltak. Tehát már egyetlen utcanévtábla tönkretételéért is indulhatott volna büntetőeljárás.

Végül szabálysértési eljárás indult. A szabálysértési iratok öt év utáni selejtezése miatt nem bizonyítható, hogy a belügyminisztérium utasítására készült videoanyag velük együtt végleg megsemmisült. De öt év után selejtezésre kerültek. Az idézés 1989. július 22-ére datálható. A gyülekezési törvény megsértésével és szándékos rongálással vádolták az akció szervezőit. Krassó György nevére a MOP ideiglenes irodájába érkezett az idézés, a Nagymező utcában lakott Bánlaki József, a Dózsa György úton Rózsa Mihály. Az egy nappal későbbi jelentés⁶⁴ dokumentálja, hogy elkészült az „Eljárás indult a táblacsere-akció szervezői ellen” című szórólapjuk. A politikai kockázatot magasnak érezték, a rendőrségi eljárás már elindult, érdemi döntés még nem született.

A Magyar Október Párt aktivistái az utca nyilvánosságához fordultak védelemért, plakátjukon öt pontban foglalták össze mondanivalójukat. Először: azok követtek el jogsértést, akik a hatályos jogszabályban előírt öt évet nem várták ki Münnich Ferenc halála után, hogy utcát nevezzenek el róla. Másodszor: ők nem okoztak kárt, mert Münnich Ferenc politikailag vállalhatatlan figura, és nem az utcanévtábla eltávolítása, hanem a visszaállítása járt felesleges költséggel. Harmadszor: a gyülekezési törvény kulturális eseményekre nem vonatkozik, mert a nemzeti kultúra része a történelmi hagyományok megjelenítése az utcanevekben. Negyedszer: a rendőri felszólításnak nem engedelmeskedni még nem jelent agresszivitást, a rendőri önkénynek viszont nincs még vége Magyarországon. Ötödször: azért nem választották a szabályos bürokratikus utat, mert kimenetele bizonytalan és évekig húzódhat. A védekezésüket a tárgyalásig rendelkezésükre álló szűk tíz napban az utca bevonásával kívánták megvalósítani.

1989. július 31-én reggel fél 9-kor került sor a szabálysértési eljárásra Budapesten az V. kerületi Rendőrkapitányság Szalay u. 11. szám alatti, VI. emeleti nagytermében. Az eljárás Krassó György, Bánlaki József és Rózsa Mihály ellen indult, mert nem jelentették be a demonstrációkat. A nyilvános szabálysértési tárgyalás utcai operatív biztosításáról a BRFK III/III-D. alosztályán egy nappal később feljegyzés⁶⁵ készült, és fontosnak találták a BM napi információs jelentésébe is továbbítani. Attól tartottak, hogy a tárgyalás ideje alatt, valamint azt követően töntetésre kerül sor, de ez nem következett be.

Az idézett személyek ellen 20 főnyi érdeklődő, illetve szimpatizáns jelenlétében folytatták le az eljárást, köztük volt egy rádióriporter és két újságíró is. A tárgyalás kb. másfél órát tartott. Krassó és társai figyelmeztetésben részesültek az 1989. évi III. törvény 6. §-ának megsértése miatt. A határozattal az érintettek nem értettek egyet, az ellen fellebbezéssel éltek.

A gyülekezési törvény 6. §-a az utcai demonstrációk bejelentési kötelezettségét szabályozza. „6. §. A közterületen tartandó rendezvény szervezését a rendezvény helye szerint illetékes rendőrkapitányságnak, Budapesten a Budapesti Rendőrfőkapitányságnak (a továbbiakban: rendőrség) legalább három nappal a rendezvény megtartásának tervezett időpontját megelőzően kell bejelenteni. A bejelentési kötelezettség a rendezvény szervezőjét terheli.”⁶⁶ Krassó érvelése, hogy nem politikai, hanem kulturális rendezvényről volt szó, nem állta meg a helyét, mert minden utcai rendezvényre kiterjedt a bejelentési kötelezettség.

Az eljárásnak egyáltalán nem volt tárgya a rongálás: az utcanévtáblák átfestése, a Nádor utca és a Magyar Október Párt felirat felfestése az épületekre, sem az ismeretlen katona szobra körüli felirat. Kizárólag a bejelentési kötelezettség elmulasztására szorítkozott a tárgyalás. A rendőrhatalóság részéről taktikus döntés volt vitathatatlan tárgyat választani, és enyhe ítélettel zárni le az ügyet.

1989. augusztus 1-jén a MOP képviselőtestülete állásfoglalást adott ki az utcaátnevezésükhöz kapcsolódó szabálysértési eljárásról. Az enyhének tetsző ítéletet, a figyelmeztetést is elfogadhatatlannak tartották, mert az azt sugallta, hogy törvénysértést követtek el. A megbélyegzés, a kívülállók leválasztása megtörtént. Az elmarasztalás hozzájárult, hogy Krassó és pártja megítélése negatív irányába mozduljon. A politikai nyomásra született ítéletek nemcsak a diktatúrák, hanem a rosszul működő demokráciák egyik alapp problémáját is képezik.

Krassó György nagyon korán és nagyon világosan rámutatott, hogy a jól bevált módszert a rendszerváltás joggyakorlatában is alkalmazzák, hogy Magyarországon ezzel változatlanul baj van, és hogy a döntő kérdés az, hogy az ország politikailag merre tart: József nádor az Európához való felzárkózás jelképe, Münnich Ferenc pedig a bolsevik szimbólumok egyike, a kommunista uralom emlékének hordozója.

Az állásfoglalásban arról is szó esik, hogy a Magyar Október Párt a hatalom és az ellenzék nemtetszése ellenére ragaszkodott a változást hirdető retorika és a mindennapok kiábrándító valósága közötti ellentmondás nyilvánosság elé tárásához. Az emberek távolmaradását a politikától a múltban elszenvedett sérelmekkel, valamint az ígéretek és cselekvés közötti ellentmondással magyarázták. Úgy gondolták, hogy az utcai akciók a legalkalmasabbak a nép megszólítására, bevonására. A szabálysértési eljárás és a negatív sajtóvisszhangok felülírták terveiket. A szabálysértési eljárás a Magyar Október Párt és a Fővárosi Tanács közötti megegyezés irányába terelte az utcanév-változtatást.

A megegyezés a Magyar Október Párt és a Fővárosi Tanács között

Bármennyire kompromisszumképtelenként tartja számon az emlékezet Krassó Györgyöt és a Magyar Október Pártot, ennek ellentmond, hogy utcanév-változtatási akciójuk végül megegyezéssel zárult. A MOP már július 26-i ülésén a Nádor utca akció mellett további 26 történelmi utcanév visszaállításáról tárgyalt. Arról döntöttek, hogy levélben fordulnak az ügyben illetékes Fővárosi Tanácshoz. A levélről nem tudni, hogy egyáltalán megíródott-e, de politikai indíttatásból 1990 és 1992 között 24 utcanév megváltoztatására került sor.⁶⁷ Köztük van a Nádor utca, az Andrassy út, a Király utca, a Teréz körút, az Erzsébet körút, az Oktogon, a Nyugati tér és a Fővám tér is, mind olyan elnevezések, amik minden budapestinek természetesenek. Valamint az ebben a történetben is érintett Fiumei út, amely 1990-ig Mező Imre nevét viselte.

Július 27-én a MOP aktivistái az utcán terjesztették a Fővárosi Tanács elnökével közösen szerkesztett közleményüket,⁶⁸ ezt azért tartották szükségesnek, mert az aznapi sajtó azt megcsonkítva hozta le. Krassó György tiltakozott is az Országos Sajtószolgálatnál,⁶⁹ hogy az utcanév-változtatással összefüggő közleményüknek csak az „első fejezetét” közölték le, így az szerinte meghamisítja a valóságot. Az Országos Sajtószolgálattól nem helyreigazítást kért, hanem a közleményük teljes egészében történő megjelentetését, amire állítása szerint ígéretet is kapott.⁷⁰

A sajtóban megjelent szöveg mindössze arról számolt be, hogy a Magyar Október Párt az utcanév-visszaállítási kezdeményezését október 23-ig felfüggeszti, ugyanis a Fővárosi Tanács elnökével⁷¹ megegyezésre jutottak, hogy a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága az év október 23-ig megtárgyalja a javaslatukat, és döntést hoz az ügyben. A Magyar Október Párt kötelezettséget vállalt arra, hogy addig az időpontig felfüggeszti az utcatáblák átragasztásával, illetve átfestésével járó akcióját.

A MOP 1989. augusztus 18-án egy további közleményt⁷² jelentetett meg, amelyben a megegyezés utáni történésekkel kapcsolatos aggodalmainak adott hangot. Ugyanis augusztus 11-én a Budapest V. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottsága levelet küldött szét a szóban forgó utcában dolgozóknak, az ott lakó választópolgároknak és a kerület társadalmi szervezeteinek véleményük megtudakolására. A levél szerintük egyrészt a már amúgy is magas költségek növelésével jár, másrészt pedig befolyásolni igyekszik a címzetteket a Münnich Ferenc utcanév fenntartása melletti állásfoglalásra, sőt közli, hogy a hagyományos Nádor név nem is adható az utcának, mert Budapesten több ilyen nevű utca található. A MOP megítélése szerint az V. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottságának a levele ellentétes a július 27-én kötött megegyezésükkel. A MOP – jó szándékának kinyilvánításaként – tárgyalásokat indítványozott a Fővárosi, illetve V. kerületi Tanács illetékeseivel. A megbeszélések során az V. kerületi vb-titkár közölte velük, hogy a „József nádor” utcára tett javaslatokat is az eredeti „Nádor” név visszaállítására tett javaslatokként fogja kezelni. A MOP ugyanakkor felhívta az utca lakosainak és a kérdőív más címzettjeinek figyelmét, hogy természetesen jogukban áll az évszázados „Nádor utca” név⁷³ visszaállítását is javasolniuk.

Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának 1989. október 16-i ülésén⁷⁴ került napirendre az utcanév-változtatással is foglalkozó tanácsrendelet-tervezet. Megalkotásának szükségességét egyrészt a régi szabályozás „nehézkes alkalmazhatóságával”, másrészt „az elmúlt időszak” társadalmi változásaival indokolták. A Magyar Október Párt utcanév-változtatási akcióorozatára két helyen is kitérnek. Először amikor arról esik szó, hogy „*az utcanevek, a közterület-elnevezések a pártok, a politikai szervezetek érdeklődésének, különböző cselekvési indítékainak előterébe kerültek [...], időnként követelve a korábbi történelmi nevek visszaállítását,*”⁷⁵ másrészt amikor a személyekről való utcaátnevezést a legnagyobb érdeklődést kiváltó és legvitatottabb problémának nevezik. És a MOP-ra szabottnak tűnik a szabályozásba beépített megelőző szándék, hogy aki jogtalanul kihelyez vagy eltávolít utcanévtáblát, emléktáblát, szabálysértést követ el, és 3000 forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.

A Münnich Ferenc utca nevének megváltoztatásával kapcsolatban a Magyar Demokrata Fórum részéről⁷⁶ érkezett az a javaslat, hogy Nagy Imre utcának nevezzék át. Ez része volt annak a javaslatsorozatnak, hogy Nagy Imréről utcát kellene elnevezni, de végül a szoborállítás mellett foglaltak állást. A Vértanúk terén 1996 óta áll Nagy Imre bronzszobra, az Országház felé fordulva.

Az ülésen a Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának Általános Igazgatási, Hatósági és Törvényességi Felügyeleti Főosztálya előterjesztette az 1989. október 3-i határozati javaslatát,⁷⁷ amely a Magyar Október Párttal való korábbi megegyezés valóra váltásával foglalkozott. Az indoklás kiemeli, hogy „*a nem szokásos módon*” kezdeményezett utcanév-visszaváltoztatás után a Fővárosi Tanács elnöke a párt képviselőivel folytatott tárgyaláson ígéretet tett arra, hogy az V. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottságának javaslatát, ha lesz, esetén a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1989. október 23-ig megtárgyalja és döntést hoz. Az V. kerületi Tanács a testületi döntés kialakítása előtt véleményfelmérést végzett az utca lakói, az ott működő intézmények, vállalatok dolgozói, a kerületi tanácsstagok és politikai szervezetek, pártok körében. A javaslatukat ezen dokumentum szerint eljuttatták a Magyar Október Párthoz és a Magyar Radikális Párthoz is, de választ nem kaptak. A megkeresettek közül 271-en nyilvánítottak véleményt az utca nevével kapcsolatban, és ebből 185-en az utcanév megváltoztatását kérték. Viszonylag magas véleménynyilvánítási arány mellett tehát a válaszadók kétharmada a változtatást támogatta.

Az utcanév és településnév megállapításának általános szabályait korábban a Minisztertanács Tanácsai Hivatala elnökének a 7/1976. (III. 15.) számú rendelkezése határozta meg. Ennek alkalmazásához a Budapest Főváros Tanácsa kiadta az 531/1976. számú irányelvet, amely a Magyar Október Párt akcióorozatának idején hatályos volt. 1989. augusztus 1-jén lépett hatályba a 71/1989. (VII. 4.) MT sz. rendelet a magyarországi földrajzi nevekről, mely a közterületek nevének megállapítását, megváltoztatását a Fővárosi Tanács hatáskörébe utalta, és a névváltoztatások előkészítésében a lakosság, valamint a társadalmi és szakmai szervek részvételét is kiszélesítette. A módosítás az időpontból következően – 1989. július 4. – nem állt összefüggésben Krassóék tiltakozásával.

A MOP kérésének teljesítését akadályozta a Fővárosi Tanács 7/1976. sz. rendeletének 6. §-a, amelynek értelmében meglévő budapesti utca nevével utcát elnevezni nem szabad. Ennek értelmében a Münnich Ferenc utca régi nevét, a Nádor utca nevet visszaállítani nem lehetett volna, ugyanis Budapesten már volt négy Nádor utca. Tekintettel azonban az ügyben beérkezett véleményekre, a Fővárosi Tanács az új rendeletét úgy alkotta meg, hogy a többes utcaelnevezések tilalma alól kivette a régi, történelmi utcaneveket. A Végrehajtó Bizottság a törvényi akadályok elhárulása után egyetértett azzal, hogy a Münnich Ferenc utca neve Nádor utcára változzon 1990. március 1-i hatállyal. Az időpontot, gyakorlati oknál fogva, a népszámlálás utánra tették. A főváros és az V. kerület illetékesei az utcanevek újraszabályozásával maximálisan támogatták a Magyar Október Párt utcanév-változtatási törekvéseinek megvalósulását.

Az utcanév-változtatási akció a sajtó tükrében

A *Magyar Nemzet*, a *Magyar Hírlap* és a *Mai Nap* volt az a három napilap, amely figyelemmel

kísérte az utcanév-változtatási akciósorozatot. A *Magyar Nemzet*, a Hazafias Népfrent lapja, 1989-ben LII. évfolyamát számlálta. A Magyar Október Párt utcanév-változtatást bejelentő közleménye az Országos Sajtószolgálat útján jutott el a *Magyar Nemzet*hez. Talán azért mutattak érdeklődést, mert korábban már tudósítottak a párt megalakulásáról, elég kritikus hangon, ami ellen később a párt a lap hasábjain tiltakozott is. 1989. július 14-én a *Napi krónika* rovatban a BRFK a Magyar Október Párt előző napi közleményére azzal reagált, hogy a szervezők a gyülekezési jogról szóló törvény rendelkezései ellenére a demonstrációjukat nem jelentették be.⁷⁸ A rendőrség gyors válasza nem jött jól a pártnak, eleve konfliktusos helyzetből indították akciójukat, bár az sem kizárt, hogy nem olvasták időben.

A MOP képviselőtestületének nevében kiadott 1989. július 19-i közlemény⁷⁹ mind elvi, mind gyakorlati szempontból megmagyarázta, hogy miért folytatják a kezdeményezésüket. Megengedhetetlennek tartották, hogy idegen érdekeket képviselő és a forradalom utáni megtorlást irányító politikusok nevét hirdessék az utcátáblák, és azt is, hogy a már másodszer kihelyezett Nádor utca felirataikat a BRFK még aznap este, vagyis 17-én, lekapartatta a Közterületfenntartó Vállalat dolgozóival. Már július 20-án a BRFK tájékoztatást⁸⁰ adott arról, hogy a demonstráció szervezői közül három személy ellen szabálysértési eljárást kezdeményezett a gyülekezési jogról szóló törvény megsértése és szándékos rongálás miatt. Vagyis az érintettek először a sajtóból értesültek arról, hogy mire számíthatnak.

1989. augusztus 1-jén „Joghézag vagy törvénytértés” címen⁸¹ hosszabb cikk látott napvilágot a *Magyar Nemzet*ben. Az újságíró, aki jelen volt a szabálysértési eljárás, értékes részletekkel szolgált. Egyrészt, hogy az egyik vádlott, a Magyar Radikális Párt mindössze 22 éves vezetője nem jelent meg. A megfélemlítési, leválasztási taktika működött. Másrészt, hogy az érvelésüket, hogy a kulturális rendezvény nem tartozik a gyülekezési törvény hatálya alá, az V. kerületi Rendőrkapitányság mint elsőfokú hatóság nem fogadta el, és a gyülekezési joggal való visszaélést megállapította. A kapitányság vezetője úgy nyilatkozott, hogy azért csak figyelmeztetéssel zárult az ügy, mert egyrészt az első szabálysértési eset volt a törvény bevezetése óta, másrészt mert az akció szervezői és a tanács között tárgyalások folytak a jogszerű megoldás érdekében. A szándékos rongálással, amiről a rendőrség sajtóközleményében szintén szó esett, azért nem foglalkoztak a tárgyaláson, mert időközben megegyezés született a Magyar Október Párt és a Fővárosi Tanács között. A bejelentett fellebbezés után másodfokú hatóságként a Budapesti Rendőrfőkapitányság igazgatásrendészete kellett volna eljárjon. Nincs információ arról, hogy erre sor került volna. A *Magyar Nemzet*ben pár nappal később megjelent egy hosszú Krassó-interjú Bill Lomaxszal, az 1956-os forradalom brit kutatójával, akinek korábban ő fordította magyarra a könyvét. Ez a tény arra utal, hogy Krassó és a *Magyar Nemzet* között nem lehetett a legrosszabb a viszony.

A *Magyar Hírlap* a Minisztertanács lapja volt 1968 óta, de bármennyire is zajlott a modellváltás, nem lehetett az utcaátnevezés kapcsán a lelkesedésükre számítani. 1989. július 15-én⁸² megjelentették a Baloldali Ifjúsági Társulás⁸³ felhívását, mely a kegyeletnek, az ember iránti tiszteletnek és a toleranciának a hiányával vádolta a Magyar Radikális Pártot és a Magyar Október Pártot. Ezenkívül felkértek minden felelősen gondolkodó magyar állampolgárt, határolja el magát az ilyen típusú politikai demonstrációktól és szervezetektől. Ugyanabban a számban az MTI és az Országos Sajtószolgálat közleménye az előzetes bejelentés elmulasztása miatt szabálytalannak nevezte a demonstrációt.

A MOP az Országos Sajtószolgálaton keresztül juttatta el közleményeit a nyilvánossághoz. A július 14-i és 19-i akciókra a *Magyar Nemzet*ben, a 17-i akcióra a *Magyar Hírlap*ban jelent meg a felhívásuk. A tömegtájékoztatásban megjelent rendőrségi közlemény ellen a MOP tiltakozott,⁸⁴ hangsúlyozták, hogy kulturális célú kezdeményezésükre nem vonatkozik a bejelentési kötelezettség. Tiltakoztak az ellen is, hogy a kihelyezett utcanévtábláikat az állítólagos hatóságok eltávolították. Július 18-án⁸⁵ egy fotó jelent meg az utcanévvvel elégedetlenkedő emberekről.

Július 20-án⁸⁶ viszont nemcsak a rendőrség tájékoztatása látott napvilágot a szabálysértési eljárás kezdeményezéséről, hanem a Fővárosi Tanács végrehajtó bizottsági titkár kérése is, hogy a két párt éljen a frissen bevezetett jogszabályi előírások biztosította kezdeményező joggal. Július 24-én⁸⁷ a szokatlan, lényegre törő utcanévháborúról Krassó Györgyöt kérdezték,

aki elmondta, hogy a képviselőtestület úgy döntött, minden este megismétlik akciójukat, és követelik az egyetlen köztéri ávós szobor eltüntetését is, ezzel mintegy magukra vállalva a szoborfeliratot. Felajánlották a Fővárosi Tanácsnak, hogy ha a testület a legrövidebb időn belül napirendre tűzi az utcanév-változtatás kérdését, akkor beszüntetik az akcióikat. A *Magyar Hírlap* egyengette a MOP és a Fővárosi Tanács közötti közeledést.

Augusztus 1-jén a szabálysértési ügyben kiszabott figyelmeztetésről számoltak be, augusztus 9-én⁸⁸ pedig a Fővárosi Tanács igazgatási főosztályának vezetője nyilatkozott az újságnak a június végén az *Esti Hírlapban* nyilvánosságra hozott jogszabálytervezetről, mely a kerületeknek nagyobb önállóságot, a lakóknak véleménynyilvánítási jogot és minden magyar állampolgárnak javaslattevési jogot biztosít.

A rendszerváltás korában indult politikailag független napilap, a *Mai Nap*⁸⁹ többször beszámolt Krassó és pártja utcaátkereszteléséről. 1989. július 14-én a címlapra került karikatúra a Konszenzus utca keresését figurázta ki, majd tíz nappal később a „Tart a táblacsata. Közlemény és érvek”⁹⁰ címen megjelent a MOP közleménye, és Krassó nyilatkozott is, hogy kimásznának az ügyből, de nem úgy, hogy feladják. Szeretnének a nyomor, a romló életszínvonal és az emberek feje felett folyó politikai egyezkedésre koncentrálni. 1989. augusztus 1-én jelent meg a szabálysértési eljárásról a „Ne ingereljük az alvó oroszlánt. Szóbeli figyelmeztetést kaptak Krassóék”⁹¹ című írás. Az újságíró Hollauer Tibor jelen volt a tárgyaláson, és szakértői interjút is készített. Értékes információkat tartalmaz a cikk, két ténybeli tévedés mellett. Egyrészt nem csak a Magyar Október Párt tagjairól szólt a történet, mert Rózsa Mihály a Magyar Radikális Párt vezetője volt, aki nem jelent meg, ez zavarhatta össze. Másrészt az állítása, hogy az indoklás szerint a Münnich Ferenc-utcanévtáblák harmadik leragasztásakor megsértették a gyülekezési jog előírásait, mert azt előzetesen nem jelentették be, sem elég pontos; a harmadik nap csak elmérgesedett a konfliktus. Megtudhatjuk viszont, egyrészt, hogy dr. Bodrogi József járt el a szabálysértési ügyben, másrészt rekonstruálható belőle Krassó leleményessége is. Krassó *„arra hivatkozott, hogy ha valóban megsértették volna a gyülekezési jogot, azt már az első alkalommal számon kellett volna kérni tőlük. Akkor azonban a jelenlévő dr. Pongor Sándor rendőralezredes, a BRFK osztályvezetője – dr. Krassó György állítása szerint – azt mondta: »Maguk felragasztják, mi letépjük. Maguk holnap újra felragasztják, mi megint letépjük.« Dr. Krassó György szerint ennek következtében dr. Pongor Sándor felbújtójuk és tettetársuk lett, s ezért őt is felelősségre kell vonni.”*⁹²

A megkérdezett szakértő⁹³ szerint *„veszélyes játék ingerelni az alvó – vagy legalábbis most elbizonytalanodni látszó – oroszlánt”. Krassó „következtetése szellemes és logikailag elegáns, de jogi következményeket várni nevetséges lenne. A »sértett« helyzetében lenni ma politikailag előnyös, számítottak arra, hogy a rendőrségi intézkedésnek ellenállva azoknak, kényszerítő eszközöket kell alkalmazniuk, s ez a gumibottól a löfegyver használatáig terjedhet. A rendőrök nem intézkedtek és támadhatóvá váltak. Krassóék fordulhatnak feljelentéssel a Fővárosi Főügyészséghez vagy a budapesti rendőrfőkapitányhoz, amivel azt érhetik el, hogy a rendőrök más esetekben is feladják a toleranciát.”*⁹⁴ 1989. augusztus 17-én⁹⁵ a *Mai Nap* arról számolt be, hogy a MOP az V. Kerületi Tanácstól új kérdőíveket kért, mert szerintük a kiértékelések az utcanév-változtatás ellen hangolják az érintetteket.

A sajtó hátrányosan mutatta be a Magyar Október Párt szándékait, talán túlzás az általuk használt hecckampány kifejezés, de a hatalmi taktika, hogy a jogi probléma felülírja a tényleges politikai tartalmat, messzemenően bevált. A Kádár-korszakban alkalmazott módszer tehát folytatódott. Krassó tudatosan politikai síkra terelte az ellene indított bírósági ügyeket, és az 1957-es perén kívül mindig felmentették. A rendszerváltás idején zajló szabálysértési eljárás éppen az enyhe, de elmarasztaló ítélet miatt nagy veszteség volt számára.

Epilógus

Az akcionizmusnak két jelentése van. Az első jelentése kísérlet az emberi tudat vagy a társadalmi állapotok megváltoztatására művészi, forradalmi akciók révén. A második jelentése túláradó tettvágy. A Magyar Október Párt utcanév-változtatási akciójára mind a két jelentés illik. Megpróbáltak a több mint negyven év diktatúra alatt beidegződött félelmek, politika iránti közömbösség és téves azonosulás problémáira rámutatni. A félelmek a leginkább érthetők, a

MOP más utat választott. A párt nem tudott nagy tömegeket mozgósítani, a legmagasabb részvételi arány 100 fő körüli volt.

A Münnich Ferenc utca átnevezése Nádor utcává tulajdonképpen három szakaszra osztható. Az első szakasz 1989. július 14-i, 17-i és 19-i eseményeket foglalta magába, látványos, létra tetejéről végrehajtott táblacserével és rövid beszédekkel a végén. Július 19-én következett be a politikai fordulat, a csúcspont, a demonstrálók száma, a beszédek száma, a végrehajtási mód radikalitása és a rendőrség reakciója szempontjából egyaránt. A rendőrség helyszíni felszólítása után a cselekményük folytatásával átcsúsztak az „illegálisba”. Krassó a maga laza módján addig még törekedett a törvényesség keretén belül mozogni. Ez a lazaság azt jelentette, hogy nem foglalkoztak a törvényi előírásokkal, tiltakozásuk bejelentésével, nem kérvényezték az utcaátnevezést, megpróbálva mellőzni a hosszadalmas bürokratikus köröket, de igyekeztek megfelelni a számukra szimpatikus külsőségekben, mint a régi tábla piros színnel való átragasztása és alá az új utcanévtábla elhelyezése. A piros szín antikommunizmusuk kifejezésével is egybeesett. Nem titokban tevékenykedtek, hanem nyíltan, ezáltal némi ismertségre is szert tette. Lényegében megengedték maguknak a karakán fellépést az utca népe nevében. Céljuk elérése érdekében határozottságuk nagy találékonysággal párosult. A sajtóban a MOP-közleményekre a BRFK ellenlépés-típusú reakciói a jellemzők ebben az időszakban.

A második szakasz a július 22–27. közötti időszakra tehető, amikor már megkapták az idézéseket a szabálysértési eljárásra, ami egyrészt védekezésre, másrészt pedig támadásra sarkallta őket. A védekezést a Münnich Ferenc utca épületeinek falára festett Nádor utca-feliratok, különféle típusú plakátok felragasztása és járókelők közötti terjesztése képezte. Támadásuk része „A haza árulója!” felirat felfestése a Münnich Ferenc utca – Zrínyi utca sarki szobornál. Erre az időszakra a sajtón keresztüli üzengetés és a MOP elleni részleges sajtócenzúra a jellemző.

A harmadik szakasz már nem az utcán zajlott, a szabálysértési tárgyalás és a Fővárosi Tanáccsal való együttműködés tartozik ide. A szabálysértési eljárás során hozott ítélet a megegyezésre hivatkozva nem foglalkozott az utcanévtáblák megrongálásának ügyével, ami büntetőeljárásba is torkollhatott volna. A Fővárosi Tanács akkori elnöke, dr. Bielek József, megegyezett⁹⁶ Krassó Györggyel a Nádor utca nevének visszaadásáról, és kollégái segítségével ahhoz maximálisan tartotta magát. Az új utcanév-szabályozás úgy került kialakításra, hogy lehetővé tegye a Nádor utca nevének visszaállítását.

Nagy különbség volt tehát a helyi hatalmi szervek demokratikus működése és a rendőrség akcióhoz való viszonyulása között, amely nem volt független a BM III/III-as Csoportfőnökség utasításaitól. A politikai rendőrség a rendszerváltás alatt két fontos összetevő miatt tudott működni, egyrészt mert a BM III/III-as Csoportfőnökség változatlan formában létezett, másrészt mert az utcán szolgálatot teljesítő rendőrök feladatukat nem igazán tudták értelmezni, Krassóék szerint még mindig az ÁVH-s katonával azonosították magukat. A téves azonosulás komplex probléma. Voltak skizofrén helyzetükben információkkal szolgáló MOP-közeli személyek, munkájukat végző belügyesek, rendőrök és közterület-fenntartók, újságírók, akik a szimbolikus jelentőségű ügy idejét nem látták elérkezettnek. Ebből a történetből úgy tűnik, hogy a BRFK-n belül is csak középszinten érzékelték a politikai elmozdulást.

Az utcanév-változtatási akció fogadtatása fontos kérdés. Utólag nehéz megmondani, hogy a MOP akciójával a lakosság hallgatólagosan milyen arányban szimpatizált. 1989. július 21-én viszont az Országos Sajtószolgálat közvetlen telefonján keresztül egy, magát megnevezni nem kívánó személy azt kérte, hogy hozzák nyilvánosságra, hogy megalakult egy politikai pártoktól és mindenféle szervezettől, rendőrségtől is, független önvédelmi csoport, melynek célja, hogy a lakosság védelme érdekében megbüntesse mindazokat, akik olyan akciókat, megmozdulásokat szerveznek, amelyekkel szemben a rendfenntartó szervek tehetetlenek. Szerintük a rendőrség keze meg van kötve az ilyen akciók kapcsán, és példaként említette a „Münnich Ferenc utcai utcanévtábla-átírási akciót”. A „bostoni mintára”, valószínűleg Budapesten létrejött csoport keleti harcművészeteket gyakorló fiatalokból állt, a betelefonáló hozzátette, hogy használni fognak kézijarcfegyvereket is, nunchakut és egyéb dolgokat, hogy a kiszemelt személyek ellen elkövetett akcióikat bejelentés nélkül, rajtütésszerűen fogják

véghezvinni és azt is megjegyezte, hogy akcióik végrehajtása során vigyázni fognak arra, hogy a sértett személy ne szenvedjen nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket,⁹⁷ vagyis ügyelnek arra, hogy ne legyenek felelősségre vonhatók.

Krassóék utcanév-változtatási akcióin nem történt fizikai bántalmazás vagy olyan incidens, amely arra utalt volna, hogy a betelefonáló által említett csoport konkrét lépéseket tett volna. Viszont a Münnich Ferenc u. 23. számú ház oldalán a Magyar Október Párt feliratra sárga színű festékekkel ismeretlen személyek horogkeresztet festettek.⁹⁸ A BRFK által elrendelt figyelőszolgálat esetleges megerősítésére a rendelkezésre álló dokumentumokból nem lehet következtetni.

A MOP-ról készült jelentések azt sugallják, hogy a politika iránti érdeklődés a lakosság körében folyamatosan csökkent Nagy Imre újratemetése után. Hiányzott az emberekből a meggyőződés, hogy a politikai folyamatokra befolyással lehetnek. Krassó és pártja a politikai passzivitásból akarta felrázni őket, a politikai kultúra alakítására akart ösztönözni, de csak egy szűk körben, főleg az ő személyét csodálók körében volt sikeres, de még közöttük is a lemorzsolódás, elfásulás, reményvesztés volt tapasztalható.

Krassó egész életét a kommunista diktatúra megbuktatására, a politikai változások előmozdítására tette fel, meg volt győződve, hogy az emberi életben a politika elsődleges szerepet játszik. Arról is meg volt győződve, hogy a magyar politikai elit az átalakulást az emberek bevonása nélkül viszi véghez, fel akarta rázni a tömegeket, széles társadalmi részvételre akart buzdítani. Az 1956-os forradalom vívmánya és pozitívuma szerinte éppen a legkülönbözőbb rétegek szerepvállalása volt. Az akciósorozatra jellemző túláradó tettvágy a forradalmat idézte. Az utcanév-változtatás nyilván nem válthat ki forradalmat, de egyfajta igazságot szolgáltatott 1956-nak, amit Münnich Ferenc és Kádár János elárult, majd megtorolt. Külpolitikai szempontból különösen fontos esemény volt George Bush amerikai elnök magyarországi látogatása, ami 1989. július 11–13. között zajlott.

A MOP szimbolikus cselekvését az egykori kommunista hatalom birtokosainak ténylegesen elkövetett, életeket kioltó és megnyomorító tettei váltották ki. A mondanivaló viszont nem keltett igazán komoly visszhangot.

---

¹ Az Inconnu művészeti csoport a 80-as években Krassóhoz közel álló tagjai: Bokros Péter, Molnár Tamás, Pálinkás Szűcs Róbert, Philipp Tibor.

² *Hírmondó*, 1983.

³ Krassó anyjának a halála után Philipp Tibor kapta meg a lakást, aki Krassó barátja és második feleségének az öccse, valamint az Inconnu művészecsoport tagja volt.

⁴ Kiemelés – K. G. Münnich Hruscovval való barátsága ismert volt, de 1956 novemberében Hruscov mégis Kádár János mellett döntött. Münnich Kádár után és Kádár előtt, 1958. január 28. és 1961. szeptember 13-a között volt miniszterelnök. A szórólap több helyen pontatlan Münnich életrajzát illetően.

⁵ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, 69. *Világ*, 1989. július. 27.

⁶ Berényi Etelka (1921–2001), Münnich Ferenc második felesége.

⁷ ÁBTL 2.7.1. III/III-126-126/1. 1989. június 30.

⁸ 1990. január 5-én Kis János és Kenedi János ellenzéki politikusok a parlamentben a miniszterelnök Németh Miklóson számon kérték, hogy az állambiztonsági szolgálat változatlan formában működik. Majd nemzetközi sajtótájékoztatót tartottak a témában, hogy nyomást gyakoroljanak a korábbi gyakorlat megszüntetése érdekében.

⁹ Krassóról és pártjáról az 1989. június 30. és október 27. közötti periódusban 97 lap terjedelmű napi operatív jelentés (ÁBTL 2.7.1. III/III és BRFK) gyűlt össze, de ezek nem csak az utcanév-változtatásra vonatkoznak. Köszönet referensemnek, Orbán Baláznak, hogy ezeket összeválogatta és rendelkezésemre bocsátotta.

¹⁰ ÁBTL BRFK ÁB 1.12.2-391-II-50-1989. VII.14-VIII.01. 9.d. 4. dosszié.

¹¹ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, Feljegyzés, 8. Részlet az 1989. július 19-i jelentésből: „Az eseményeket a BM III/2. Osztály (Operatív Osztály) beosztottjai videó technikával rögzítették. Az elhangzott beszédekről hangfelvételt készítettünk.”

¹² 1989. július 17., 18., 20., 21., 24., 25., 27. és 28-án.

¹³ A BM III/III vezetője akkor Horváth József rendőrvezérőrnagy volt.

¹⁴ Konczer István rendőrvezérőrnagy állt a BRFK élén 1985. március 8. és 1989. november 1. között.

¹⁵ Dr. Stefán Géza rendőrezredes, a BRFK állambiztonsági helyettese.

- ¹⁶ A Budapesti Rendőrőrkapitányság, mint állambiztonsági szerv változatlanul a BM III/III-as Csoportfőnökség, vagyis a belsőreakció-elhárítás alá tartozott. Tabajdi–Ungváry, 2008: 88.
- ¹⁷ ÁBTL 3.1.5. O-19619/9. Kivonat az 1983. november 29-i Napi Operatív Információs Jelentésből, 44.
- ¹⁸ ÁBTL 2.7.1. III/III-135-135/2. 1989. július 13.
- ¹⁹ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié. Jelentés, 2–4.
- ²⁰ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, 69.; *Világ*, 1989. július 27.
- ²¹ Rózsa Mihály László (1967. aug. 10.) a Magyar Radikális Párt elnöke volt. 1989. július 14-én 17 óra körül a Keleti pályaudvarnál többedmagával igazoltatták. ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié. Igazoltatásról készült rendőri feljegyzés.
- ²² Az 1989-ben létrehozott Magyar Radikális Pártról van szó, amely közel állt a Magyar Október Párthoz.
- ²³ A Vox Humana Kör az *Égtájak között* címen kiadott szamizdat folyóirathoz kapcsolódott.
- ²⁴ ÁBTL 2.7.1. III/III-134-134/2. 1989. július 12.
- ²⁵ Uo. III/III-135-135/1. 1989. július 13.
- ²⁶ Uo. 1989. július 13.
- ²⁷ Buda Géza személyes közlése.
- ²⁸ ÁBTL 2.7.1. III/III-135-135/2. 1989. július 13.
- ²⁹ Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület híres budapesti kávéháza a Blaha Lujza térnél volt.
- ³⁰ ÁBTL 2.7.1. III/IV-136. és BRFK-121., 136-1. 1989. július 14.
- ³¹ A Magyar Radikális Párt Felhívása! ÁBTL 1.12.2. 9. d. 4. dosszié, 59.
- ³² ÁBTL 1.12.2. 9. d. 4. dosszié, Jelentés, 4.
- ³³ Uo. Jelentések, 2–4. és 5–6. Feljegyzés, 7–8.
- ³⁴ Valószínűleg Filó Sarolta volt.
- ³⁵ A Kerepesi temetőt akkor Mező Imre úti temetőnek nevezték, de még az állambiztonsági dossziékban sem használták az elnevezést.
- ³⁶ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, Jelentés, 2–4.
- ³⁷ ÁBTL 2.7.1. BRFK-122-137/1. 1989. július 17.
- ³⁸ ÁBTL 2.7.1. BRFK-122-137/1. 1989. július 17. „A MOP f. hó 17-én délután KRASSÓ GYÖRGY vezetésével megismételte a Münnich Ferenc utca nevének megváltoztatására irányuló akcióját. A demonstráción mintegy 60-70 fő vett részt, az eseményt a tömegkommunikációs eszközök képviselői is figyelemmel kísérték. A résztvevők ismét elhelyezték a Nádor utca feliratú táblákat, majd Krassó beszélt a jelenlévőkhöz.”
- ³⁹ ÁBTL 2.7.1. III/III-138-138/1. 1989. július 18. „A beszéd végén »ruszlik Haza« ütemes kiabálás volt, taps kíséretében. A megmozduláson rendőri intézkedés nem történt. A járókelők közül többen nemtetszésüknek adtak hangot, és vitába szálltak a rendezőkkel. Az információ ellenőrzött. Megjegyzés: A Közterületfenntartó Vállalat dolgozói visszaállították az utcatáblákat eredeti állapotukba.”
- ⁴⁰ ÁBTL 2.7.1. III/III-140-140/1. 1989. július 20. Krassó sikeresnek minősítette az addigi utcaátkeresztelési akciójukat, és kijelentette, hogy szimbolikus jelentőségűvé vált, ezért mindenképp be kell fejezni oly módon, hogy a táblákat teljesen tönkretessék. Ezt követően került sor július 19-én 17–18 óra között a MOP szervezésében – immár harmadszor – a Münnich Ferenc utca átkeresztelésére Nádor utcává.
- ⁴¹ ÁBTL 1.12. 2. 9.d. 4. dosszié, BRFK III/III-D. Alosztály, Feljegyzés, 1989. július 19., 7.
- ⁴² Uo. Szórolap, 64.
- ⁴³ Uo. Szórolap, 56. A MOP 1989. július 18-i felhívása.
- ⁴⁴ Uo. Szórolap, 66.
- ⁴⁵ Uo. Szórolap, 68.
- ⁴⁶ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, Jelentés, 1989. július 24., 9.
- ⁴⁷ A „Ki kell és ki nem kell a kommunistáknak?” és az „Eljárás indult a táblacsere akció szervezői ellen” című plakátokat.
- ⁴⁸ ÁBTL 2.7.1. BRFK-126-142/8. 1989. július 24.
- ⁴⁹ ÁBTL 2.7.1. III/III-143-143/1., BRFK-127-143/1. 1989. július 25.
- ⁵⁰ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, Jelentés, 10.
- ⁵¹ ÁBTL 2.7.1. BRFK-129-145/1., III/III-145-145/1. 1989. július 27.
- ⁵² Az 1989. július 28-i napi operatív jelentés számol be róla, ennek ellenére a MOP ülését 26-ra datálom. Egyrészt, mert a 28-i jelentés a közelmúlt szót használja rá vonatkozóan, másrészt, mert a MOP tagjainak utcai tartózkodása alapján más napok kizárhatók.
- ⁵³ ÁBTL 2.7.1. III/III-146-146/3. 1989. július 28.
- ⁵⁴ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, Jelentés, 11.
- ⁵⁵ ÁBTL 2.7.1. BRFK-126-142/8., 1989. július 24.
- ⁵⁶ „A BRFK. Központi Ügyelete a történések miatt konzultációt folytatott az ÁB szerv telefoniügyeletesével [...] rendőrhadnagy elvtárssal, aki kérte, hogy a szobornál lévő feliratot a kialakult gyakorlatnak megfelelően biztosítsák, majd fotózzák le.” ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié. 9. Ezt a fotót Müller Rolf megalálta a kutatásai során. Müller, 2010.
- ⁵⁷ ÁBTL 2.7.1. III/III-143-143/1., BRFK-127-143/1. 1989. július 25.
- ⁵⁸ Uo. BRFK-128-144/1., NOIJ, 1989.07.26.
- ⁵⁹ Uo. BRFK-129-145/1., III/III-145-145/1. 1989. július 27.

- ⁶⁰ Dienes Erzsébet 52 éves pénzügyi előadó.
- ⁶¹ ÁBTL 2.7.1. BRFK-130-146/2. 1989. július 28.
- ⁶² *Magyar Október Párt Tájékoztatószolgálat*, 1989.
- ⁶³ *Világ*, 1989. ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, 69.
- ⁶⁴ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié. BRFK V. Kerületi Rendőrkapitányságának a jelentése, 17–20.
- ⁶⁵ Uo. 15.
- ⁶⁶ Az 1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról, <https://net.jogtar.hu/gyulekezési-tv>.
- ⁶⁷ T. Somogyi, 1989.
- ⁶⁸ ÁBTL 2.7.1. BRFK-130-146/2. 1989. július 28.
- ⁶⁹ Az Országos Sajtószolgálat 1989. március 11-én kezdte meg a működését. Krassó annak függetlenségét megkérdőjelezte, ugyanis pártjával szemben cenzúrát tapasztalt.
- ⁷⁰ ÁBTL 2.7.1. III/III-164-164/3. 1989. augusztus 23.
- ⁷¹ Dr. Bielek József (1933–2008) 1989–90-ben volt a Fővárosi Tanács elnöke.
- ⁷² ÁBTL 2.7.1. III/III-164/3-a. 1989. augusztus 23.
- ⁷³ A Nádor utca 1858-ban kapta a nevét, 1911-ben átmenetileg a Falk Miksa nevet viselte.
- ⁷⁴ Budapest Főváros Tanácsának jegyzőkönyvei 1950-1990
https://library.hungaricana.hu/hu/.../leveltari_iratok_bpftjkv/.
- ⁷⁵ BFL XXIII.102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve, 1989. október 16., 3.
- ⁷⁶ Egészen pontosan az MDF lengyeltóti szervezetének elnöke, dr. Timaffy Miklós javaslata volt.
- ⁷⁷ BFL XXIII.102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve, 1989. október 16., 33–34.
- ⁷⁸ *Magyar Nemzet*, 1989. július 14., 10.
- ⁷⁹ *Magyar Nemzet*, 1989. július 19., 6.
- ⁸⁰ *Magyar Nemzet*, 1989. július 20.
- ⁸¹ *Magyar Nemzet*, 1989. augusztus 1., 3. (Az újságíró kisballa-ként írt alá.)
- ⁸² *Magyar Hírlap*, 1989. július 15., 7.
- ⁸³ A Baloldali Ifjúsági Társulás 1994-ben az MSZP listáján 22 képviselőt juttatott a parlamentbe. A lényegében a KISZ utódjaként létrejött szervezet alapítója és budapesti elnöke Kiss Péter (1959–2014) volt, aki az MSZP alenőke és többször miniszter is volt.
- ⁸⁴ *Magyar Hírlap*, 1989. július 17., 7.
- ⁸⁵ *Magyar Hírlap*, 1989. július 18., 7.
- ⁸⁶ *Magyar Hírlap*, 1989. július 20., 7.
- ⁸⁷ *Magyar Hírlap*, 1989. július 24., 6.
- ⁸⁸ *Magyar Hírlap*, 1989. augusztus 9., 4.
- ⁸⁹ *A Mai Nap Független Képes Hírlap* 1989 és 2005 között megjelenő napilap volt.
- ⁹⁰ *Mai Nap*, 1989. június 24., 3.
- ⁹¹ *Mai Nap*, 1989. augusztus 1., 3.
- ⁹² Uo.
- ⁹³ Dr. Kabódi Csaba, az ELTE adjunktusa volt a megkérdőjelezett szakértő.
- ⁹⁴ *Mai Nap*, 1989. augusztus 1., 3.
- ⁹⁵ *Mai Nap*, 1989. augusztus 17., 3.
- ⁹⁶ 1989. július 27-én.
- ⁹⁷ ÁBTL 2.7.1. 1989. július 24.
- ⁹⁸ ÁBTL 1.12.2. 9.d. 4. dosszié, Jelentés, 22.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

1.12.2. Budapesti Rendőrfőkapitányság állambiztonsági szerveinek iratai

BRFK ÁB 391-II-50-1989. VII.14-VIII.01. 9.d. 4. dosszié(Tüntetések, demonstrációk, megmozdulások, Magyar Október Párt, Münnich Ferenc utca névváltoztatása Nádor utcává)

2.7.1. Napi Operatív Információs Jelentések (NOIJ)

3.1.5. Operatív dossziék

O-19619/9. „Lidi” (Krassó György)

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XXIII.102.a.1.

Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve, 1989. október 16. 1–36. Budapest Főváros Tanácsának jegyzőkönyvei 1950–1990
https://library.hungaricana.hu/hu/.../leveltari_iratok_bp_ftjkv/
(utolsó letöltés: 2017. augusztus 28.)

Nyomtatásban megjelent források

1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról, <https://net.jogtar.hu/gyulekezesi-tv>
(utolsó letöltés: 2017. január 28.)

Sajtó

Hírmondó, 1983

Hírmondó, Krassó György: *Emlékezés halottakra*, 2. sz., december.

Magyar Hírlap (budapesti kiadás), 1989

A Baloldali Ifjúsági Társulat felhívása. Szabálytalan demonstráció, július 15.

Az Országos Sajtószolgálat jelenti. A Magyar Október Párt Közleménye, július 17.

Tegnap megint táblát cseréltek a Magyar Október Párt (utcanévvel elégedetlen) képviselői. Münnich Nádor lett – de meddig?..., Fotó és felirat, július 18.

Demonstráció a Münnich Ferenc utcában, A BRFK tájékoztatása, július 20.

Szabálysértési eljárás a MOP aktivistái ellen. Nádor lesz-e Münnich?, július 24.
(szerző: –stb–, máshol Stéphan Balázs)

Stéphan Balázs: Huszonheteikként bejegyezve. Az utca pártja?, július 28.

Figyelmeztetés. Az V. kerületi rendőrkapitányság szabálysértési eljárást indított, augusztus 1.

Megvizsgálják ki a díszpolgár. Új rendelkezések várhatók az utcanevekről, augusztus 9.

Magyar Nemzet, 1989

Október Párt alakult, Vélemények, ellenvélemények – hírek rovat, július 1.

A BRFK Közleménye, július 14.

MOP közlemény, Vélemények, ellenvélemények – hírek rovat, július 19.

BRFK közlemény, július 20.

Tiltakozik az új párt, a MOP képviselő testületének tiltakozása az Október Párt alakult című cikkre, július 25.

Joghézag vagy törvénysértés? Figyelmeztetést kaptak az utcatáblák átfestői, augusztus 1.

MOP közlemény, 1989

MOP közlemény, augusztus 18.

MOP Tájékoztatószolgálat, 1989

Magyar Október Párt Tájékoztatószolgálat

Rejtélyek egy szobor körül, I. évfolyam 3. sz., szeptember 23.

Mai Nap Független Képes Hírlap, 1989

Fotó az emigrációból hazaérkező emigránsokról, július. 14.

Konszenzus utca keresése, június 24. (szerző feltüntetése nélkül).

Hollauer Tibor: Ne ingereljük az alvó oroszlánt. Szóbeli figyelmeztetést kaptak Krassóék, augusztus 1.

Nem lehet Nádor utca, augusztus 17. (szerző feltüntetése nélkül).

Világ, 1989

Bihari Tamás: Münnich kontra Nádor. Kulturális rendezvény?, július. 27.

Internetes oktatási anyagok és cikkek

Müller, 2010

Müller Rolf: Emlékhelytelenítés. *Betekintő*, 4. sz.

www.betekinto.hu/2010_4_mueller

(utolsó letöltés: 2017. augusztus 28.)

T. Somogyi, 1989

T. Somogyi Magda: *Utcanévváltoztatások 1989 után. Politikai indíttatású utcanévváltoztatások Budapesten 1989 után,*

mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/informaciok/pisa/tsm-m.pdf

(utolsó letöltés: 2017. augusztus 28.)

Hivatkozott szakirodalom

Modor, 2006

Modor Ádám: *Célkeresztben Krassó*. Budapest, Kairosz.

Tabajdi–Ungváry, 2008

Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A*

